

Г.П. Пасемко, д-р наук держ. упр., професор

Л.Г. Бага, канд. екон. наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ІНВЕСТИВАННЯ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Постановка проблеми. За даними Світового банку на початок XXI ст. світове господарство включає в свою діяльність 6,5 млрд. осіб економічно активного населення, при цьому близько з 1/5 населення зайняті у промисловості, понад 1/3 осіб працюють у сільському господарстві. За обсягами виробництва на душу населення у світі створюється близько 4 тис. дол. ВВП на рік, з яких до 8 % ВВП дає сільське господарство, 37 % – промисловість, понад 50 % – обслуговувальні галузі. Яскравою рисою сучасної економіки є розвинена спеціалізація виробництва в окремих країнах світу, що веде до розвитку інтеграційних процесів світового господарства. З поглибленням процесів глобалізації питання внутрішнього і зовнішнього переміщення капіталу та формування інвестицій в світовій економіці починає відігравати одну з ключових позицій щодо розвитку світової економіки, її територіальної та загальної спеціалізації. Розподіл світового інвестиційного потенціалу визначає загальну стратегію розвитку економічних процесів, що формує, в свою чергу, умови господарської діяльності. Відповідно до динаміки світового господарства, теорія і практика стратегії інвестування економічної діяльності набуває значного впливу на економічні процеси всіх рівнів, що підкреслює актуальність наукового дослідження даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання інвестиційної діяльності досліджується в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких як: В.І. Бірман, І.О. Бланк, А.А. Пересада, Г.М. Підлісецький, В.В. Ковальов, П.Т. Саблук, М.І. Савлук, О.Ю. Стариков, Дж. М. Кейнс, О.Л. Смірнов та ін. Теоретичні положення інвестиційної діяльності в умовах глобалізації економічних зв'язків визначають стратегічні напрямки розвитку світової економіки за сучасних реалій. їх положеннях. Питання постійного удосконалення теорії та практики інвестиційного механізму вимагає постійних додаткових

досліджень та систематизації теорій інвестування, що й визначило спрямованість нашої наукової роботи.

Мета дослідження полягає у авторській оцінці концепцій сучасних інвестиційних теорій, розкриття їх еволюції і значення для сучасних економічних процесів. Також завданням проведеної роботи виступає оцінка використання різних теорій інвестування при змінюваних умовах розвитку глобальної економічної системи.

Виклад основного матеріалу. Особливості сучасної інвестиційної діяльності висувають низку нових вимог до економічної теорії. Зокрема, виникає необхідність у моделюванні інвестиційних процесів, що неможливо без урахування, поряд з макроекономічними, інституціональних чинників, головне, мотивів інвестиційної діяльності фірми.

У другій половині ХХ ст. спостерігається розвиток транснаціональних процесів, який зумовив появу теоретичних концепцій про міжнародну інвестиційну поведінку корпорацій. Вихідною є теза про те, що інтенсивність припливу інвестицій залежить від того, як темпи зростання доходів країни від зарубіжних інвестицій співвідносяться з темпами зростання інвестицій вітчизняних корпорацій, і на їхній базі – з темпами зростання ВВП. Якщо баланс активний – інвестиції в країні зростають швидше, ніж інвестиційні доходи, і навпаки. В рамках теорій інвестиційної поведінки корпорацій була сформульована класифікація чинників, які впливають на інвестиційну активність ТНК: загальні, маркетингові, вартісні.

Теорія «технологічного розриву» пов'язує торгівлю між країнами із існуванням відмінностей у рівнях їхнього технологічного розвитку. Згідно з цією теорією саме технологічні переваги країни зумовлюють і переваги у боротьбі за експортні ринки. У розвиток цієї теорії Майкл Познер запропонував концепцію імітаційного лага, що складається з лага попиту і лага реагування. Лаг попиту – це той час, який необхідний для розвитку попиту на новий експортний продукт. Лаг реагування – це час, який потрібен виробникам країни-імпортера для адекватного реагування на конкуренцію з-за кордону – налагодження місцевого виробництва. Різниця між цими двома лагами і зумовлює міжнародну торгівлю (експорт в іншу країну можливий, коли лаг попиту коротший за лаг реагування). Технологічний розрив долається через копіювання нововведень, але «потік» нововведень, як правило, забезпечує умови сталої технологічної переваги і відповідної спеціалізації країн. Технологічний розрив, таким чином, забезпечує кумулятивне інвестування перспективних у технологічному відношенні виробництв.

Теорія портфельних інвестицій базується на макроекономічному аналізі і виходить з того, що зарубіжний інвестор орієнтується в своїй інвестиційній діяльності на:рівень дохідності цінних паперів;міру політичного та комерційного ризику;бажання диверсифікувати свій портфель цінних паперів за рахунок цінних паперів іноземного походження.

Комбінація цих трьох орієнтирів веде до того, що динаміка портфельних інвестицій опиняється в цілковитій залежності від економічної та політичної кон'юнктури. Ця концепція ґрунтується на неокласичних підходах, урахуванні об'єктивних макроекономічних чинників інвестиційної діяльності.

Найбільш послідовною щодо мотивів вивозу капіталу, у тому числі схильності до диверсифікації портфеля інвестицій,є *теорія «захисного інвестування»* прямих іноземних інвестицій С. Хаймера. Вона базується на розумінні того, що за прямого інвестування важливу роль відіграють особливі переваги фірми у сфері інвестиційної діяльності. Це приводить до відмови від моделі простої конкуренції і до визнання зв'язку прямих іноземних інвестицій з наявністю контролю над ринками.

Теорії міжнародної інвестиційної поведінки фірм (корпорацій) спираються на інвестиційні моделі неокласичного синтезу і характеризують макроекономічні закономірності руху капіталів між різними країнами. Для капіталу гранична продуктивність визначається рівнем процентної ставки, яку може регулювати держава (з огляду на національні інтереси держава навіть мусить це робити).

Теорія монополістичних переваг стверджує, що причиною іноземних інвестицій є структурні недоліки ринку, що дають можливість транснаціональним корпораціям досягти монопольного становища на іноземному ринку, і що ТНК є інститутами «перекрученого» ринку, котрі не могли б існувати за умов досконалого світового ринку. І справді, понад 75% прямих іноземних інвестицій здійснюють саме транснаціональні компанії, насамперед із США, Японії, Великобританії, Франції та Німеччини.

Ця теорія уможливила її авторам, а згодом і послідовникам, проаналізувати галузевий склад інвестицій. Вони дали відповідь на питання, які фірми й галузі промисловості найбільш пристосовані для інвестування і чому. Однак ця теорія не може пояснити, чому деякі наукомісткі галузі промисловості так і залишаються великими експортерами, але дрібними інвесторами. Можна припустити, що інтелектуальні й інші специфічні надбання фірми є необхідною, проте недостатньою умовою для здійснення інвестицій.

Основна ідея *теорії інтернаціоналізації* стверджує, що інтелектуальні та інші досягнення фірми підштовхують її до використання прямих іноземних інвестицій, оскільки обмін своїми досягненнями всередині фірми є ефективнішим, ніж зовнішні ринкові зв'язки, особливо міжнародні.

Теорія монополістичних переваг і теорія інтернаціоналізації пояснюють аспекти прямих іноземних інвестицій, як зв'язок темпів економічного зростання країни з ввозом капіталу в неї, а динаміку внутрішнього інвестування визначають основним фактором припливу капіталів. Особливого значення вони надають зв'язку між рухом капіталу і станом платіжного балансу країни: міжнародний рух капіталу є похідним від нерівноваги платіжних балансів різних країн. Доцільно ще раз нагадати: в країні з експортом товарів, що швидко збільшується, так само швидко зростає і попит на капітал, тому вона його імпортує (і навпаки). Увіз капіталу до країни відбувається, коли експорт товарів та послуг перевищує імпорт: у разі порушення цього правила необхідним стає втручання держави. Інтенсивність припливу інвестицій залежить від того, як темпи зростання доходів країни від зарубіжних інвестицій співвідносяться з темпами зростання вітчизняних інвестицій, і, на їхній базі, з темпами зростання ВВП. Якщо торговий баланс активний – інвестиції в країні зростають швидше за інвестиційні доходи; торговий баланс пасивний – навпаки.

На відміну від вище названих, *еклектична теорія* виходить із того, що розміщення міжнародного виробництва залежить не тільки від монополістичних переваг фірми і можливості їх інтернаціоналізувати, а й від того, чи буде присутність даної фірми за кордоном вигідною для її діяльності. Оскільки ступінь недосконалості ринку завжди залежить від специфічних особливостей національної економіки, то привабливість прямих іноземних інвестицій значною мірою залежить від країни, куди вони надходять. Принципово новим в еkleктичній моделі є розкриття механізму розподілу міжнародного виробництва за різними країнами. Він базується на спеціалізації фірми-інвестора та специфіці країни, що приймає інвестиції (наявність природних ресурсів, робочої сили, розвиненої інфраструктури, географічне розміщення, інвестиційний клімат). Отже, стає зрозумілішим той факт, що інвестиції здійснюються тоді, коли це більш вигідно, ніж ліцензування або експорт.

Висновки. В загальні сучасні теорії інвестицій відповідають на три основні питання: чому фірми розширюють свою діяльність за кордоном за допомогою інвестування; як фірма-інвестор може успішно конкурувати з місцевими фірмами, що діють у «рідному» середовищі бізнесу; чому фірма вибирає зарубіжжя як місце виробництва, а не обмежується експортом або

продажем ліцензій. Гіпотеза, котра стверджує, що через інвестиції транснаціональні корпорації прагнуть одержати більш високі прибутки, ніж їхні місцеві конкуренти, ближча до істини.

Бібліографічний список: 1. Doing Business 2012. Doing Business in a More Transparent World [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>; 2. Економічний словник-довідник; за ред. С.В. Мочерного. – Київ: Феміна, 1995. – 368 с. 3. Економічна енциклопедія/ відповід. ред. С.В. Мочерний. – К.: Академія, 2001. – Т. 2. – 847 с. 4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс // пер. с англ. – М.: Прогресс, 1978. – 494 с. 5. Фридман М. Капитализм и свобода / М. Фридман. – М.: Новое издательство, 2006. – 240 с. 6. Самуэльсон П. Економіка / П. Самуэльсон. – Львів: Світанок. – 2001. – 549 с. 7. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій / Н.О. Татаренко, А.М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 160 с. 8. Ойкен В. Основы национальной экономики; пер. с нем. – М.: Экономика, 1996. – 351 с. 9. Довбанко М.В. Видатні незнайомці (наукові ідеї, здобутки та життя економістів-лауреатів Нобелівської премії). – К.: Академія, 2000. – 586 с.

Пасемко Г.П., Бага Л.Г. Современные теории инвестирования вглобальной экономической системе. Авторами проведено исследование современных концепций инвестиционных теорий, раскрыты их базисные положения и значение для экономических процессов. Осуществлен анализ теорий инвестирования с позиций развития предприятий, национальной и мировой экономики. Описаны основные идеи современных инвестиционных теорий с точки зрения глобализации экономических отношений.

Pasemko G., Baga L. Modern theories of investing in the global economic system. The authors conducted a study of modern concepts of investment theories disclosed their basic provisions and implications for economic processes. The analysis of investment theories from the standpoint of the development of enterprises, national and world economy. The basic ideas of modern theories of investment in terms of globalization of economic relations.